

กสม. ๓

ข้อเสนอแนะ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๖

ข้อเสนอแนะ ที่ ๑๐/๒๕๖๖

เรื่อง ข้อเสนอแนะมาตรการในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

ผู้ร้อง ปกปิดชื่อ

ผู้ถูกร้อง -

๑. ความเป็นมา

๑.๑ ผู้ร้องร้องเรียนทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ตามเรื่องร้องเรียนที่ ๔๗๓/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ว่าประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๖ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘ พรรคสี่ จึงขอให้เสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

๑.๒ เมื่อปี ๒๕๕๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เคยมีข้อเสนอแนะเรื่อง โทษประหารชีวิตต่อคณะรัฐมนตรี^๑ สรุปได้ว่า ควรยกเลิกโทษประหารชีวิตอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้เกิดความ พร้อมและยอมรับของสังคม โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาที่มีโทษประหารชีวิตโดยเฉพาะ ฐานความผิดที่ผู้กระทำไม่ได้มุ่งประสงค์ต่อชีวิตหรือไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ไม่กำหนดโทษประหารชีวิต ในกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่ แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียวเพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนด โทษได้กว้างขึ้น และควรยกเลิกโทษประหารชีวิตทุกฐานความผิดเมื่อสังคมมีความเข้าใจและความพร้อม

๑.๓ เนื่องจาก กสม. ไม่มีหน้าที่และอำนาจในการเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในการนี้ จึงมีมติให้จัดทำข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง เพื่อพิจารณาตามหน้าที่และอำนาจต่อไป

๒. การดำเนินการ

กสม. ได้ศึกษาข้อมูล ข้อกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน เอกสารวิชาการ และรับฟังความเห็น จากผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานของรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา ดังนี้

/๒.๑ เอกสาร...

^๑ รายงานผลการพิจารณาของ กสม. ที่ ๑๒๙/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘ เรื่อง ข้อเสนอแนะนโยบายและ ข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตและหลักสิทธิมนุษยชน.

๒.๑ เอกสารและความเห็นที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง^๒

๒.๑.๒ ข้อเสนอต่อการใช้มาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิตขององค์การปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International) เกี่ยวกับมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแทนการใช้โทษประหารชีวิต ๑๒ ขั้นตอน^๓

๒.๑.๓ รายงานสถานการณ์โทษประหารชีวิตและการประหารชีวิตในปี ๒๕๖๕ ของแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย

๒.๑.๔ รายงานผลการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๑๒๙/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘ เรื่อง ข้อเสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตและหลักสิทธิมนุษยชน

๒.๑.๕ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)^๔

๒.๑.๖ แผนการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ไทยตอบรับและคำมั่นโดยสมัครใจภายใต้กลไก Universal Periodic Review (UPR) รอบที่ ๓^๕

๒.๑.๗ ความเห็นของศาสตราจารย์กิตติคุณวิทิต มันทาภรณ์ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอดีตผู้แทนพิเศษและผู้เชี่ยวชาญอิสระด้านสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ^๖

๒.๑.๘ ความเห็นของศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์^๗

๒.๑.๙ สรุปข้อมูลเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตว่ามีผลต่อการข่มขู่ขังหรือป้องปรามอาชญากรรมหรือไม่

๒.๑.๑๐ ข้อมูลจากการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง การลงโทษทางอาญากับหลักสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

/๒.๒ การรับฟัง...

^๒ โปรดดูภาคผนวก ก. หน้า ๑๓ - ๑๔.

^๓ โปรดดูภาคผนวก ข. หน้า ๑๕ - ๑๗.

^๔ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐), กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, สืบค้นจาก <https://ww2-api.rlpd.go.th/File/Documentcontent/695abd1d-89a1-4f07-5049-08db5034c451/20230509035706.pdf>, เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๖.

^๕ แผนการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ไทยตอบรับและคำมั่นโดยสมัครใจภายใต้กลไก Universal Periodic Review (UPR) รอบที่ ๓, กระทรวงการต่างประเทศ, สืบค้นจาก <https://humanrights.mfa.go.th/th/upr/report-3/report09.php>, เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๖.

^๖ โปรดดูภาคผนวก ค. หน้า ๑๘.

^๗ โปรดดูภาคผนวก ค. หน้า ๑๘.

๒.๒ การรับฟังความเห็น

การประชุมรับฟังความเห็นต่อประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๖ เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖^๘ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สรุปสาระสำคัญได้ว่า

๑) ศาลทหารต้องบังคับโทษประหารชีวิตด้วยการยิงเพื่อแสดงถึงมาตรการเด็ดขาด รวดเร็ว การปกครองบังคับบัญชา ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติในยามสงคราม เพราะศาลประจำหน่วย และศาลอาญาศึกไม่มีสถานที่ยึดยาหรือสารพิษ รวมทั้งภารกิจของทหารที่ต้องปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และกฎหมายทหารเป็นกฎหมายพิเศษ

๒) การประหารชีวิตเป็นการพรากชีวิตซึ่งขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน อีกทั้ง กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีโอกาสเสี่ยงที่จะเกิดการเลือกปฏิบัติหรือข้อผิดพลาดจากการตัดสินคดี และไม่ใช่แนวทางยับยั้งการเกิดอาชญากรรมในสังคม จึงควรยกเลิกโทษประหารชีวิต และแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหารให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน

๒.๓ หลักกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง

๒.๓.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๗๗ และมาตรา ๑๙๙

๒.๓.๒ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๗ และมาตรา ๑๙

๒.๓.๓ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๖

๒.๓.๔ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๓ มาตรา ๑๔ มาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๖

๒.๓.๕ ตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน

๑) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๓ และข้อ ๕

๒) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ข้อ ๖ ข้อ ๗ และข้อ ๒๖

๓) พิธีสารเลือกรับ ฉบับที่ ๒ ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง

๒.๓.๖ General Comment No. 36 of Article 6: right to life of International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR/C/GC/36) para. 35, 37 and 61

๓. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พิจารณาข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน เอกสารวิชาการ และความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานของรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องแล้ว มีความเห็นดังนี้

/๓.๑ โทษประหาร...

^๘ ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงกลาโหม กรมราชทัณฑ์ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เจ้าหน้าที่ของสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน เจ้าหน้าที่ของแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิ

๓.๑ โทษประหารชีวิตและวิธีการประหารชีวิตกับหลักสิทธิมนุษยชน

๑) กฎหมายไทยที่มีโทษประหารชีวิต ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายยาเสพติด ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙ พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. ๒๕๙๐ และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑^๙

๒) วิธีประหารชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๖ เดิมใช้การยิงหรือตัดศีรษะ ต่อมาเมื่อปี ๒๔๗๗ ได้แก้ไขให้ใช้การยิงเพียงอย่างเดียว

๓) ส่วนประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๙ เดิมใช้วิธีประหารชีวิตด้วยการยิง ต่อมาพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๔ ให้ใช้การฉีดยาหรือสารพิษแทน โดยมีเหตุผลว่าการประหารชีวิตด้วยการยิงไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นวิธีการที่ทารุณโหดร้ายและไร้มนุษยธรรมที่รัฐไม่พึงปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นพลเรือน รวมถึงผู้ที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหาร

๔) วิธีประหารชีวิตของต่างประเทศ ได้แก่ การตัดศีรษะ การแขวนคอ การฉีดยา และการยิงเป้า ทั้งนี้จากสถิติเมื่อปี ๒๕๖๕ มีประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตแล้ว ๑๔๔ ประเทศ แบ่งเป็น ยกเลิกทางกฎหมายอาญาทุกประเภท ๑๑๒ ประเทศ ยกเลิกทางกฎหมายอาญาทั่วไป ๙ ประเทศ และยกเลิกทางปฏิบัติ ๒๓ ประเทศ แต่ยังมีประเทศที่ลงโทษประหารชีวิตอยู่จำนวน ๕๕ ประเทศ^{๑๐}

๕) จากข้อมูลการประหารชีวิตโดยศาลทหารในต่างประเทศพบว่า มีการตัดสินประหารชีวิตพลเรือนโดยศาลทหารในอียิปต์ ลิเบีย เมียนมา และปากีสถาน^{๑๑} ประเทศที่มีศาลทหารอย่างสหรัฐอเมริกาใช้วิธีฉีดยาพิษ^{๑๒} ประเทศที่มีศาลทหารแต่ยกเลิกโทษประหารชีวิตทุกกรณี เช่น อังกฤษให้สัตยาบันพิธีสาร ฉบับที่ ๑๓ ของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งห้ามลงโทษประหารชีวิตทุกกรณีเมื่อปี ๒๕๔๖^{๑๓} และฝรั่งเศสแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๖-๑ ห้ามลงโทษประหารชีวิต เมื่อปี ๒๕๕๐^{๑๔}

/๖) ตามที่...

^๙ โปรดดูภาคผนวก ง. หน้า ๑๙.

^{๑๐} รายงานสถานการณ์โทษประหารชีวิตและการประหารชีวิต ในปี ๒๕๖๕, แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย, หน้า ๑๒.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๕.

^{๑๒} สารนิพนธ์ เรื่อง ปัญหาสิทธิมนุษยชนกับการลงโทษประหารชีวิตในศาลทหาร หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม พ.ศ. ๒๕๖๒, ร้อยโท พัชรวิศ รักษศิริ, หน้า ๘๓.

^{๑๓} อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ ๑๐ หน้า ๗๒.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

๖) ตามที่ผู้ร้องเรียนว่า ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๖ ซึ่งบัญญัติว่า ผู้ใดต้องคำพิพากษาศาลทหารให้ลงอาญาประหารชีวิต ท่านให้เอาไปยิงเสียให้ตาย ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘ พรรคสี่ ซึ่งบัญญัติว่า การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้นั้น เห็นว่า

๖.๑) แม้โทษประหารชีวิตจะมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้แค้นทดแทนให้สาสมกับความผิดที่กระทำลงไป เพื่อข่มขู่ยับยั้งป้องกันมิให้มีการกระทำความผิด หรือเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิดซึ่งจะช่วยป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ แต่โทษประหารชีวิตทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสได้รับการแก้ไขฟื้นฟูหรือกลับตัวมาอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และไม่สามารถแก้ไขผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่อาจมีความผิดพลาดได้

๖.๒) กรณีประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายอาญาทหารกำหนดวิธีประหารชีวิตไว้แตกต่างกัน อาจเป็นการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานะของบุคคล ซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ และไม่สอดคล้องกับ ICCPR ข้อ ๒๖ แม้ว่าบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารกับบุคคลทั่วไปจะมีสถานะในการปฏิบัติหน้าที่แตกต่างกัน แต่ไม่ใช่สาระสำคัญที่จะใช้วิธีการประหารชีวิตให้แตกต่างกัน อีกทั้งกรณีที่พลเรือนถูกพิจารณาคดีโดยศาลทหารก็ไม่ควรใช้วิธีพิจารณาและวิธีการลงโทษแตกต่างจากศาลพลเรือน เพราะไม่มีความแตกต่างในสาระสำคัญที่จะนำวิธีพิจารณาและวิธีการประหารชีวิตมาใช้ให้แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๓๖ ย่อหน้า ๖๑ ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประจำ ICCPR ที่มีความเห็นว่า สิทธิในชีวิตจะต้องได้รับการเคารพและรับรองโดยปราศจากการแบ่งแยกใด ๆ การคุ้มครองทางกฎหมายสำหรับสิทธิในการมีชีวิตจะต้องนำไปใช้กับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และให้การรับประกันที่มีประสิทธิภาพแก่ทุกคนจากการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ รวมถึงรูปแบบการเลือกปฏิบัติที่มีความหลากหลายและทับซ้อน การพรากชีวิตอย่างไร ๆ บนพื้นฐานของการเลือกปฏิบัติไม่ว่าทางกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเป็นการกระทำโดยอำเภอใจ...^{๑๕}

๗) อย่างไรก็ตาม การประหารชีวิตไม่ว่าด้วยวิธีใดย่อมเป็นการพรากชีวิตของบุคคล ซึ่งสิทธิในชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่สำคัญที่สุดซึ่งไม่อาจพรากไปได้ และยังเป็นการกระทำที่ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงไม่สอดคล้องกับปฏิญญา

/สากล...

^{๑๕} General Comment No. 36 of Article 6: right to life of International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR/C/GC/36) para. 61. The right to life must be respected and ensured without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth, or any other status, including caste, ethnicity, membership of an indigenous group, sexual orientation or gender identity, disability, socioeconomic status, albinism and age. Legal protections for the right to life must apply equally to all individuals and provide them with effective guarantees against all forms of discrimination, including multiple and intersectional forms of discrimination. Any deprivation of life based on discrimination in law or in fact is ipso facto arbitrary in nature. Femicide, which constitutes an extreme form of gender-based violence that is directed against girls and women, is a particularly grave form of assault on the right to life.

สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๓ ข้อ ๕ ICCPR ข้อ ๖ ข้อ ๗ รวมทั้งอาจขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔ และมาตรา ๒๘

๘) จากข้อมูลหรือหลักฐานที่มีอยู่ไม่อาจสรุปได้อย่างแน่ชัดว่า โทษประหารชีวิตมีผลในการข่มขู่ยับยั้งหรือป้องปรามการกระทำความผิด^{๑๖} ซึ่งสอดคล้องกับมติที่ ๗๕/๑๘๓ ของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เรื่อง การพักใช้โทษประหารชีวิตชั่วคราว (Moratorium on the use of the death penalty) โดยเห็นว่า การพักใช้โทษประหารชีวิตจะทำให้เกิดความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ช่วยยกระดับและพัฒนาสิทธิมนุษยชนให้ก้าวหน้า และไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดถึงคุณค่าของโทษประหารชีวิตในเชิงข่มขู่ยับยั้งหรือป้องปราม^{๑๗} ขณะเดียวกันรัฐควรคำนึงถึงความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม การไม่เป็นตัวอย่างของการใช้ความรุนแรง การปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และการตอบรับข้อเสนอแนะในทางระหว่างประเทศด้วย^{๑๘}

๙) นอกจากนี้ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) ด้านกระบวนการยุติธรรมเสนอให้ศึกษาทบทวนกฎหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับความผิดที่ไม่เข้าข่ายเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่สุด และศึกษาความพร้อมในการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับ ฉบับที่ ๒ ของ ICCPR โดยมีกิจกรรมรณรงค์หรือสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกโทษประหารชีวิต และการมีแนวทางพิจารณาเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับฉบับดังกล่าว^{๑๙} และแผนการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ไทยตอบรับและคำมั่นโดยสมัครใจภายใต้กลไก Universal Periodic Review (UPR) รอบที่ ๓ มีข้อเสนอแนะเรื่องการพิจารณาให้สัตยาบันพิธีสารเลือกรับ ฉบับที่ ๒ ของ ICCPR การทบทวนโทษประหารชีวิตเพื่อนำไปสู่การระงับหรือยกเลิกโทษประหารชีวิต โดยการจัดประชุมหรือกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้ การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น และการสำรวจความคิดเห็นของสาธารณะและกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้ในผลกระทบของโทษประหารชีวิต ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๔-๒๕๖๘^{๒๐}

๑๐) คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามรายงานผลการพิจารณา ที่ ๑๒๙/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘ แล้วมีมติ ดังนี้

/๑๐.๑ มติคณะ...

^{๑๖} โปรดดูภาคผนวก จ. หน้า ๒๐ - ๒๓.

^{๑๗} General Assembly (A/RES/75/183) "Convinced that a moratorium on the use of the death penalty contributes to respect for human dignity and to the enhancement and progressive development of human rights, and considering that there is no conclusive evidence of the deterrent value of the death penalty, ..."

^{๑๘} ความเห็นของศาสตราจารย์กิตติคุณวิฑิต มันทาภรณ์ ภาคผนวก ค. หน้า ๑๘.

^{๑๙} แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐), กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, สืบค้นจาก <https://www.rlpd.go.th/Content?ContentID=zLr8OyaC>, เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๖๖.

^{๒๐} แผนการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ไทยตอบรับและคำมั่นโดยสมัครใจภายใต้กลไก Universal Periodic Review (UPR) รอบที่ ๓, กระทรวงการต่างประเทศ, สืบค้นจาก <https://humanrights.mfa.go.th/th/upr/report-3/report09.php>, เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๖.

๑๐.๑) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘^{๒๑} รับทราบข้อเสนอแนะให้รณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมไทยเกี่ยวกับโทษประหารชีวิต การปรับปรุงระบบและกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ ปฏิรูประบบเรือนจำให้สามารถรองรับนักโทษประหารชีวิตและมีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของนักโทษ ตลอดจนปรับปรุงและแก้ไขข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑๐.๒) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๙^{๒๒} รับทราบผลการดำเนินการของกระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโทษประหารชีวิต ศึกษาความพร้อมของประเทศไทยต่อการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ฉบับที่ ๒ ซึ่งมุ่งยกเลิกโทษประหารชีวิต และการเสนอเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงโทษประหารชีวิตเป็นสามระยะ คือ ระยะที่ ๑ ปรับอัตราโทษความผิดบางประเภทจากโทษประหารชีวิตสถานเดียวเป็นโทษอัตราขั้นสูงสุดประหารชีวิต ระยะที่ ๒ ยกเลิกโทษประหารชีวิตในบางฐานความผิด และระยะที่ ๓ ยกเลิกโทษประหารชีวิตในฐานความผิดที่เหลือทั้งหมด

๑๐.๓) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑^{๒๓} รับทราบผลการประชุมหารือของกระทรวงยุติธรรมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๑ เกี่ยวกับการดำเนินการและการดำเนินการเกี่ยวกับการลงโทษและการบังคับโทษประหารชีวิตในประเทศไทย และข้อเสนอแนะของกระทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑

๑๑) จากข้อมูลข้างต้นเห็นว่า คณะรัฐมนตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ควรกำหนดโทษประหารชีวิตไว้ในกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่ ควรทบทวนและแก้ไขกฎหมายเพื่อยกเลิกโทษประหารชีวิตที่เหลือทั้งหมด และควรลงมติเห็นชอบการสนับสนุนข้อมติการพักใช้โทษประหารชีวิต และเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับ ฉบับที่ ๒ ของ ICCPR โดยต้องกำหนดระยะเวลาดำเนินการที่แน่นอน รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจและผลกระทบเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตให้กับประชาชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ตามกรอบระยะเวลาของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกคน

/๓.๒ การทบทวน...

^{๒๑} มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘, สืบค้นจาก https://resolution.soc.go.th/?page_id=74&find_word=&start_date=20%2F04%2F2558&end_date=20%2F04%2F2558&book_number=&page_no=4, เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๒} มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๙, สืบค้นจาก https://resolution.soc.go.th/?page_id=74&find_word=&start_date=26%2F07%2F2559&end_date=26%2F07%2F2559&book_number=&page_no=1, เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๓} มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๑, สืบค้นจาก https://resolution.soc.go.th/?page_id=74&find_word=&start_date=26%2F12%2F2561&end_date=31%2F12%2F2561&book_number=&owner%5B%5D=%E0%B8%A2%E0%B8%98&page_no=1, เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

๓.๒ การทบทวนกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

๓.๒.๑ การทบทวนกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียว^{๒๔} เห็นว่า

๑) การกระทำความผิดใดยังจำเป็นต้องมีโทษประหารชีวิตไม่ควรกำหนดให้มีโทษประหารชีวิตเพียงสถานเดียว แต่ควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้ศาลสามารถใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการลงโทษประหารชีวิตได้ เพื่อให้ศาลกำหนดโทษให้เหมาะสมกับพฤติการณ์การกระทำความผิดและพฤติการณ์ส่วนตัวของผู้กระทำความผิดแต่ละราย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประจำ ICCPR ตามความเห็นทั่วไป ฉบับที่ ๓๖ ย่อหน้าที่ ๓๗ ที่ว่า การบังคับใช้โทษประหารชีวิตศาลจะต้องพิจารณาพฤติการณ์ส่วนตัวของผู้กระทำความผิดและพฤติการณ์เฉพาะของความผิด รวมถึงองค์ประกอบเฉพาะในการลดโทษประหารชีวิตประกอบด้วย ดังนั้น การลงโทษประหารชีวิตเชิงบังคับอาจเป็นการกระทำตามอำเภอใจ เนื่องจากศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าความผิดดังกล่าวควรต้องลงโทษประหารชีวิตหรือไม่ และจะพิจารณาลงโทษประหารชีวิตตามพฤติการณ์เฉพาะของผู้กระทำความผิดหรือไม่^{๒๕} และสอดคล้องกับรองศาสตราจารย์ปกป้อง ศรีสนิท ที่เห็นว่า โทษทางอาญาควรกำหนดให้เหมาะสมกับสัดส่วนของการกระทำความผิด โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ของการกระทำความผิดและพฤติการณ์ส่วนตัวของผู้กระทำความผิดประกอบกัน ทั้งนี้ เพื่อกำหนดการลงโทษที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่เน้นให้ผู้กระทำผิดได้รับโอกาสฟื้นฟูแก้ไขและกลับตัวเป็นคนดีของสังคม^{๒๖}

๒) ทั้งนี้ อาจนำข้อเสนอต่อการใช้มาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิตขององค์กรปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International) เกี่ยวกับมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแทนการใช้โทษประหารชีวิต ๑๒ ขั้นตอน มาพิจารณากำหนดทางเลือกในการลงโทษ เช่น การวิเคราะห์มาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิต การตรวจสอบหรือทบทวนกรณีการใช้โทษประหารชีวิต

/สำหรับ...

^{๒๔} กฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียว ประกอบด้วย ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๐๗ มาตรา ๑๐๙ มาตรา ๑๑๑ มาตรา ๒๗๗ ตรี (๒) มาตรา ๒๘๙ มาตรา ๓๓๙ ทวิ มาตรา ๓๔๐ และมาตรา ๓๔๐ ทวิ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๔๖ (๑) และพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๖ และมาตรา ๒๐

^{๒๕} General Comment No. 36 of Article 6: right to life of International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR/C/GC/36) para 37. In all cases involving the application of the death penalty, the personal circumstances of the offender and the particular circumstances of the offence, including its specific attenuating elements, must be considered by the sentencing court. Hence, mandatory death sentences that leave domestic courts with no discretion as to whether to designate the offence as a crime warranting the death penalty, and whether to issue the death sentence in the particular circumstances of the offender, are arbitrary in nature. The availability of a right to seek pardon or commutation on the basis of the special circumstances of the case or the accused is not an adequate substitute for the need for judicial discretion in the application of the death penalty.

^{๒๖} รองศาสตราจารย์ปกป้อง ศรีสนิท บรรยายพิเศษ งานสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง การลงโทษทางอาญากับหลักสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๐ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

สำหรับนักโทษแต่ละราย และไม่ใช่โทษจำคุกตลอดชีวิตหรือการจำคุกระยะยาวสำหรับเด็ก สตรี ผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตและคนชรา เป็นต้น^{๒๗} โดยการกำหนดมาตรการอื่นทดแทนการลงโทษประหารชีวิตที่ทำให้ผู้ต้องขังไม่กลับสู่สังคมเร็วเกินไป และมีกลไกที่เป็นหลักประกันความปลอดภัยให้แก่สังคม^{๒๘}

ดังนั้น จึงควรทบทวนและแก้ไขกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียว เพื่อให้ศาลสามารถใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการลงโทษประหารชีวิต และพิจารณากำหนดการลงโทษให้เหมาะสมกับพฤติการณ์การกระทำความผิดและพฤติการณ์ส่วนตัวของผู้กระทำความผิดแต่ละราย ภายในปี ๒๕๖๘ เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบระยะเวลาของแผนปฏิบัติการตามข้อเสนอแนะที่ไทยตอบรับและค้ำประกันโดยสมัครใจภายใต้กลไก UPR รอบที่ ๓

๓.๒.๒ การทบทวนกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตในความผิดที่ไม่เข้าข่ายเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด (The most serious crimes) ตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิด

๑) ที่ผ่านมามีการตัดสินประหารชีวิตในประเทศต่าง ๆ จากความผิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ซึ่งไม่เข้าหลักเกณฑ์เป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่สุด ตามข้อ ๖ ของ ICCPR ได้แก่ (๑) ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในจีน อิหร่าน ซาอุดีอาระเบีย และสิงคโปร์ (๒) อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการทุจริตในจีนและเวียดนาม (๓) ความผิดฐานดูหมิ่นศาสดาของศาสนาอิสลามในลิเบีย (๔) ความผิดฐานลักพาตัวในอิหร่านและซาอุดีอาระเบีย (๕) ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราในบังคลาเทศ อียิปต์ อินเดีย อิหร่าน ปากีสถาน และซาอุดีอาระเบีย (๖) ความผิดฐานกบฏในรูปแบบที่แตกต่างกัน ได้แก่ การกระทำที่คุกคามความมั่นคงของรัฐ ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างชาติ การจารกรรม การตั้งคำถามกับนโยบายของผู้นำ การเข้าร่วมกับขบวนการก่อความไม่สงบและก่อการร้าย การใช้อาวุธเพื่อยึดอำนาจผู้ปกครอง/รัฐ และการเป็นปรปักษ์ต่อพระเจ้า ในอิหร่านและซาอุดีอาระเบีย^{๒๙}

๒) ประเทศไทยมีนักโทษประหารชีวิต ๓๖๐ คน แบ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาอุทธรณ์ ๒๖๑ คน ระหว่างพิจารณาฎีกา ๔๒ คน และคดีถึงที่สุด ๕๗ คน ซึ่งเป็นคดียาเสพติดถึง ๒๑๑ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๗)^{๓๐}

๓) จากข้อมูลดังกล่าวเห็นว่า ในกรณีที่ประเทศไทยยังไม่ได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต ก็ควรดำเนินการให้เป็นไปตาม ICCPR ข้อ ๖ วรรคสอง กล่าวคือ การลงโทษประหารชีวิตควรใช้เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิด โดยพิจารณาประกอบแนวทางตามความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประจำ ICCPR ฉบับที่ ๓๖ ย่อหน้าที่ ๓๕ ซึ่งกำหนดให้คำว่า “อาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด” ต้องตีความอย่างเคร่งครัด และเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม

/ที่มีความ...

^{๒๗} โปรดดูภาคผนวก ข. หน้า ๑๕ - ๑๗.

^{๒๘} ความเห็นของศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ ภาคผนวก ค. หน้า ๑๘.

^{๒๙} อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๑๐, หน้า ๑๖.

^{๓๐} รายงานสถิตินักโทษประหารชีวิตของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ประจำเดือนเมษายน ๒๕๖๗, สืบค้นจาก <http://www.correct.go.th/stathomepage/>, เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๗.

ที่มีความร้ายแรงซึ่งเกี่ยวข้องกับการฆ่าโดยเจตนาเท่านั้น อาชญากรรมที่ไม่ได้เป็นผลโดยตรงและโดยเจตนา ให้เสียชีวิต เช่น การพยายามฆ่า การทุจริตและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการเมืองอื่น ๆ การปล้นอาวุธ การละเมิดลิขสิทธิ์ การลักพาตัว ยาเสพติด และความผิดเกี่ยวกับเพศ แม้ว่าโดยธรรมชาติจะร้ายแรง แต่ไม่สามารถใช้เป็นมูลฐานสำหรับการกำหนดโทษประหารชีวิตได้ รัฐภาคีจะต้องทบทวนกฎหมายอาญาของตนเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีการกำหนดโทษประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมที่ไม่เข้าข่ายเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด และควรเพิกถอนการตัดสินประหารชีวิตสำหรับอาชญากรรมที่ไม่เข้าข่ายเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุด^{๓๑)} ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของรองศาสตราจารย์โคทม อาริยา ที่เห็นว่า อาชญากรรมที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเสียชีวิต เช่น เรื่องยาเสพติดไม่ควรนำไปสู่โทษประหารชีวิต^{๓๒)} และควรพยายามเปลี่ยนไปสู่ทัศนคติใหม่ คือ ปรับให้โทษได้สัดส่วนกับความผิดและแก้ไขกฎหมายรวมทั้งกฎหมายเรื่องยาเสพติดให้เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน^{๓๓)} และยังคงสอดคล้องกับศาสตราจารย์กิตติคุณวิทิต มันทาภรณ์ ที่ให้ข้อมูลว่า ตาม ICCPR ข้อ ๖ การกำหนดโทษประหารชีวิตต้องเป็นกรณีคดีร้ายแรงที่สุดเท่านั้น โดยมีการตีความว่าไม่รวมถึงคดียาเสพติดและคดีทางเศรษฐกิจ^{๓๔)}

๔) ทั้งนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มีข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาบางมาตราที่มีโทษประหารชีวิตบางฐานความผิดก่อน โดยเฉพาะฐานความผิดที่ผู้กระทำความผิดไม่ได้มุ่งประสงค์ต่อชีวิตของผู้เสียหายหรือไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตของบุคคลอื่น^{๓๕)}

/แต่เมื่อ...

^{๓๑)} General Comment No. 36 of Article 6: right to life of International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR/C/GC/36) para. 35. The term “the most serious crimes” must be read restrictively and appertain only to crimes of extreme gravity involving intentional killing. Crimes not resulting directly and intentionally in death, such as attempted murder, corruption and other economic and political crimes, armed robbery, piracy, abduction, drug and sexual offences, although serious in nature, can never serve as the basis, within the framework of article 6, for the imposition of the death penalty. In the same vein, a limited degree of involvement or of complicity in the commission of even the most serious crimes, such as providing the physical means for the commission of murder, cannot justify the imposition of the death penalty. States parties are under an obligation to review their criminal laws so as to ensure that the death penalty is not imposed for crimes that do not qualify as the most serious crimes. They should also revoke death sentences issued for crimes not qualifying as the most serious crimes and pursue the necessary legal procedures to resentence those convicted for such crimes.

^{๓๒)} การประชุมรับฟังข้อมูลและความเห็นต่อประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๖ เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

^{๓๓)} “วันต่อต้านโทษประหารสากล”, โคทม อาริยา, มติชนออนไลน์ เผยแพร่เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๔, สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_2994010, เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๖.

^{๓๔)} การสัมมนาออนไลน์ เนื่องในวันยุติโทษประหารชีวิตสากล หัวข้อ “โทษประหารชีวิตกับกระบวนการยุติธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน” จัดโดย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และคณะผู้แทนสหภาพยุโรปประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๓๕)} อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๑.

แต่เมื่อพิจารณาจาก (๑) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) ด้านกระบวนการยุติธรรม (๒) กิจกรรมตามแผนการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะที่ไทยตอบรับและคำมั่นโดยสมัครใจภายใต้กลไก UPR รอบที่ ๓ และ (๓) การจัดประชุมเพื่อติดตามและทบทวนฐานความผิดที่มีโทษประหารชีวิตและพิจารณาความเป็นไปได้ของการปรับเปลี่ยนและยกเลิกโทษประหารชีวิตในบางฐานความผิดโดยเฉพาะในคดียาเสพติด ภายในปี ๒๕๖๔-๒๕๖๘ ปรากฏว่ายังไม่มีมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตในความผิดที่ไม่เข้าข่ายเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด เพื่อยกเลิกโทษประหารชีวิต เช่น ในคดียาเสพติด และคดีทุจริต เป็นต้น

ดังนั้น จึงควรทบทวนกฎหมายทั้งหมดที่มีโทษประหารชีวิตในความผิดที่ไม่เข้าข่ายเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด เพื่อยกเลิกโทษประหารชีวิตตามกรอบระยะเวลาในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) และดำเนินการให้เป็นไปตาม ICCPR ข้อ ๖ วรรคสอง โดยพิจารณาประกอบแนวทางการตีความตามความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประจำ ICCPR ฉบับที่ ๓๖ ย่อหน้าที่ ๓๕

๔. ข้อเสนอแนะมาตรการในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๔๖/๒๕๖๖ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ จึงมีมติให้ข้อเสนอแนะมาตรการในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนต่อคณะรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงกลาโหม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) ประกอบมาตรา ๔๒ เพื่อดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ การดำเนินการระยะสั้น

๔.๑.๑ ต้องไม่กำหนดโทษประหารชีวิตไว้ในกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่

๔.๑.๒ ให้คณะรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ออกกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตสถานเดียวในกฎหมายฉบับต่าง ๆ รวมไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน ทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายบางฉบับที่หมดความจำเป็นหรือซ้ำซ้อนกับกฎหมายอื่น พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อให้ศาลสามารถใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการลงโทษประหารชีวิต เพื่อกำหนดโทษให้เหมาะสมกับพฤติการณ์การกระทำความผิดและพฤติการณ์ส่วนตัวของผู้กระทำความผิดแต่ละราย โดยอาจนำข้อเสนอการใช้มาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิตขององค์กรปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International) มาพิจารณาเพื่อกำหนดทางเลือกในการลงโทษ และจะต้องมีกลไกที่เป็นหลักประกันความปลอดภัยให้แก่สังคมด้วย โดยควรดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๖๘ เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบระยะเวลาของแผนปฏิบัติการตามข้อเสนอแนะที่ไทยตอบรับและคำมั่นโดยสมัครใจ ภายใต้กลไก UPR รอบที่ ๓

๔.๑.๓ ให้คณะรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ออกกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่มีโทษประหารชีวิตในความผิดที่ไม่เข้าข่ายเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด เช่น คดียาเสพติด และคดีทุจริต เป็นต้น รวมไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน ทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายบางฉบับที่หมดความจำเป็นหรือซ้ำซ้อนกับกฎหมายอื่น พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อยกเลิกโทษประหารชีวิตในความผิดที่ไม่เป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดภายในปี ๒๕๗๐ ตามกรอบระยะเวลาในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) เพื่อให้เป็นไปตาม ICCPR ข้อ ๖ วรรค ๒ โดยพิจารณาตามความเห็นทั่วไปของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประจำ ICCPR ฉบับที่ ๓๖ ย่อหน้าที่ ๓๕

๔.๑.๔ ให้คณะรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างความรู้ความเข้าใจและผลกระทบเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตให้กับประชาชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ตามกรอบระยะเวลาของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกาย และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกคน

๔.๒ การดำเนินการระยะยาว

๔.๒.๑ ให้คณะรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรม กระทรวงกลาโหม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทบทวนและแก้ไขกฎหมายเพื่อยกเลิกโทษประหารชีวิตที่เหลือทั้งหมด

๔.๒.๒ ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบการสนับสนุนข้อมติการพักใช้โทษประหารชีวิต และการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับ ฉบับที่ ๒ ของ ICCPR ทั้งนี้ ให้กำหนดกรอบระยะเวลาดำเนินการที่แน่นอนด้วย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์

นางปรีดา คงแป้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์

นางสาวปิติกาญจน์ สิทธิเดช

นายวสันต์ ภัยหลีกลี้

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ภาคผนวก ก.

สรุปเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. วิทยานิพนธ์ เรื่อง “โทษประหารชีวิต : ศึกษาสัดส่วนในการกำหนดโทษและการบังคับโทษ” หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ โดย นายบุญนำ หนามฉัตร สรุปสาระสำคัญได้ว่า

การประหารชีวิตเป็นการลงโทษที่มีความโหดร้ายไร้มนุษยธรรม สัดส่วนในการกำหนดโทษประหารชีวิตส่วนใหญ่กำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงที่สุดที่เกี่ยวกับชีวิตร่างกายของผู้ถูกระทำ ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมีข้อยกเว้นสำหรับประเทศที่ยังไม่ได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตว่า การลงโทษประหารชีวิตอาจจะกระทำได้เฉพาะอาชญากรรมอุกฉกรรจ์ที่สุดตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะกระทำความผิด แต่ก็มิได้ให้คำจำกัดความคำว่า “อาชญากรรมอุกฉกรรจ์ที่สุด” ไว้ โดยเปิดโอกาสให้รัฐสามารถตีความคำว่าอุกฉกรรจ์ที่สุดได้ จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศ เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา พบว่า ความผิดที่มีอัตราโทษสูงถึงประหารชีวิตนั้น จะกำหนดไว้สำหรับความผิดที่มีความร้ายแรงที่สุดซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความผิดต่อชีวิตและร่างกาย อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยยังมีความผิดบางฐานที่มีได้เป็นการกระทำที่อุกฉกรรจ์ที่สุด แต่กำหนดโทษไว้สูงถึงประหารชีวิต เช่น ความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งถือว่าเกินสัดส่วนของการกำหนดโทษ และอาจขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง นอกจากนี้ กฎหมายของต่างประเทศมีการกำหนดโทษอย่างอื่นแทนโทษประหารชีวิต เช่น โทษจำคุกตลอดชีวิต โทษจำคุกที่มีกำหนดเวลา ซึ่งสัดส่วนในการกำหนดโทษและวิธีการบังคับโทษย่อมแตกต่างกันออกไปตามบริบทของสังคม

๒. วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การลงโทษประหารชีวิตในประเทศไทยกับหลักความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” หลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ โดย พัชรินทร์ วิทยาเอนกนันท์ มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑) การลงโทษประหารชีวิตเป็นการฆ่าทำลายชีวิต พรากสิทธิในชีวิตร่างกายไปจากบุคคลอันเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีมาแต่เกิดและมีมาโดยธรรมชาติ เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาหมดไป จึงเสนอแนะให้รัฐแก้กฎหมายภายใน ได้แก่ กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษประหารชีวิตให้ไม่มีบทลงโทษประหารชีวิตเป็นการยกเลิกการลงโทษประหารชีวิตโดยกฎหมายถึงจะเป็นหลักประกันที่มั่นคง และสอดคล้องกับหลักคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

๒) เสนอแนะให้ใช้มาตรการการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญน้อยกว่าการลงโทษประหารชีวิต ได้แก่ การลงโทษจำคุกตลอดชีวิตแทน

๓) ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๖ (๒) กำหนดเงื่อนไขว่า “ในประเทศที่ยังมีได้ยกเลิกโทษประหารชีวิต การลงโทษประหารชีวิตอาจกระทำได้ เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์ที่สุดตามกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะที่กระทำความผิด...” เมื่อกติกาตั้งกล่าวไม่ได้ กำหนดบทนิยามว่า คดีอุกฉกรรจ์ที่สุดหมายถึงความผิดลักษณะใด จึงเสนอแนะเรื่องการใช้การตีความ กฎหมายควรมีเกณฑ์พิจารณาที่ชัดเจนว่าความผิดลักษณะใดเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่สุด

๓. สารนิพนธ์ เรื่อง ปัญหาสิทธิมนุษยชนกับการลงโทษประหารชีวิตในศาลทหาร หลักสูตร นิติศาสตร์มหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม พ.ศ. ๒๕๖๒ โดย ร้อยโท พัชรวิศ รัชศิริ มีข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร โดยยกเลิกโทษประหารชีวิต เนื่องจากโทษประหารชีวิตไม่มีผลต่อการยับยั้งการกระทำความผิดของอาชญากรไม่ว่าจะเป็นเวลาปกติหรือ เวลาสงคราม การลงโทษประหารชีวิตด้วยการยิงเป้าเป็นการกำหนดโทษทางอาญาที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย และไร้มนุษยธรรมที่รัฐไม่พึงปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด อีกทั้งเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากการลงโทษประหารชีวิตตามกระบวนการยุติธรรมอื่น

ภาคผนวก ข.

ข้อเสนอต่อการใช้มาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิตขององค์กรปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International)^{๓๖} เกี่ยวกับขั้นตอนในการนำไปสู่มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแทนการใช้โทษประหารชีวิตที่สอดคล้องกับมาตรฐานและบรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ๑๒ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑) การวิเคราะห์มาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิต

การดำเนินการในระหว่างการยกเลิกโทษประหารชีวิต รัฐควรจัดอภิปรายร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนต่อแนวทางการนำมาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิตมาใช้ ซึ่งจะต้องเป็นมาตรการการลงโทษที่มีความยุติธรรม มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยผู้มีส่วนร่วมในการพิจารณามาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษประหารชีวิตควรประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่ร่างกฎหมาย ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล ทนายความ ราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ นักวิชาการ ภาคประชาสังคม เขี้ยวและครอบครัว และสาธารณชน

๒) ตรวจสอบหรือทบทวนกรณีการใช้โทษประหารชีวิตสำหรับนักโทษแต่ละราย

ควรมีการตรวจสอบผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษประหารชีวิตในแต่ละกรณี เช่น ระยะเวลาที่ต้องโทษจำคุกในระหว่างการรอประหารชีวิต ความยุติธรรมหรือความเหมาะสมของกำหนดระยะเวลาที่ต้องโทษจำคุกในระหว่างการรอประหารชีวิต ความยุติธรรมหรือความเหมาะสมของกำหนดโทษที่ได้รับ ตลอดจนความเป็นอันตรายต่อสังคมของนักโทษหากได้รับการปล่อยตัวกลับคืนสู่สังคม

๓) การกำหนดความชัดเจนต่อการใช้โทษจำคุกตลอดชีวิต หรือโทษจำคุกระยะยาวที่มีระยะเวลายาวนานที่สุดที่แน่นอนโดยจะต้องมีการกำหนดความเป็นไปได้ที่นักโทษจะได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษก่อนกำหนด

จะต้องกำหนดความชัดเจนต่อการใช้โทษจำคุกระยะยาวแทนการใช้โทษประหารชีวิต โดยโทษจำคุกระยะยาวดังกล่าวจะต้องกำหนดความเป็นไปได้ของระยะเวลาที่นักโทษจะพ้นโทษโดยได้รับการปล่อยตัวกลับคืนสู่สังคมก่อนครบกำหนดระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้

๔) การใช้โทษจำคุกตลอดชีวิตให้มีช่องทางในการปล่อยตัวก่อนครบกำหนด

เมื่อมีการใช้โทษจำคุกตลอดชีวิตแทนการใช้โทษประหารชีวิตจะต้องสร้างความมั่นใจต่อการกำหนดมาตรการในการปล่อยตัวนักโทษก่อนครบกำหนดโทษ โดยจะต้องมีการพิจารณาถึงการปล่อยตัวภายหลังจากที่ได้ถูกจำคุกมาเป็นระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้

^{๓๖} จาก *โทษประหารชีวิต*, โดย สุนนทิพย์ จิตสว่าง, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๖๒ - ๒๖๕.

๕) กำหนดมาตรการในการปล่อยตัวนักโทษที่มีความชัดเจน

จะต้องมีการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อมาตรการในการปล่อยตัวนักโทษก่อนครบระยะเวลาในการจำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกระยะยาว โดยมาตรการดังกล่าวจะต้องเป็นมาตรการที่สามารถกระทำได้ สามารถเข้าถึงการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในการควบคุมตัว และเป็นมาตรการที่นักโทษสามารถร้องขอหรือให้มีการพิจารณาทบทวนต่อการปล่อยตัวนักโทษก่อนครบกำหนดโทษ

๖) โหยงเลิกการจำคุกตลอดชีวิตและการจำคุกระยะยาวที่ไม่มีการลดโทษ

จะต้องมีการยกเลิกโทษจำคุกตลอดชีวิตและการจำคุกระยะยาวที่ไม่มีการลดโทษ ซึ่งอาจกำหนดเป็นกฎหมายที่ บัญญัติยกเลิกการใช้โทษจำคุกตลอดชีวิตและโทษจำคุกระยะยาวที่ไม่มีการลดโทษ เนื่องจากโทษดังกล่าวแม้จะมีการนำมาใช้ทดแทนโทษประหารชีวิตหากแต่เป็นโทษที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ควรกำหนดโทษจำคุกระยะยาวแต่ให้นักโทษมีโอกาสพ้นโทษก่อนครบกำหนด โดยพิจารณาถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายหลังการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู และพฤติกรรมความเสี่ยงหรือเป็นอันตรายต่อสังคมภายหลังพ้นโทษ

๗) ไม่ใช่โทษจำคุกตลอดชีวิตหรือการจำคุกระยะยาวสำหรับเด็ก สตรี ผู้ที่มีความบกพร่อง

ทางจิต และคนชรา

จะต้องไม่มีการใช้โทษจำคุกตลอดชีวิตหรือโทษจำคุกระยะยาวสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีอายุขณะกระทำผิดไม่เกิน ๑๘ ปี รวมทั้งจะต้องไม่ใช่โทษจำคุกตลอดชีวิตสำหรับผู้กระทำผิดกลุ่มพิเศษ ประกอบด้วยสตรี ผู้ที่มีความบกพร่องทางจิต และคนชรา ซึ่งจะมีบุคลิกและความต้องการขั้นพื้นฐานที่แตกต่างจากผู้กระทำผิดกลุ่มอื่น ๆ

๘) ปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษด้วยความเท่าเทียมและมีมนุษยธรรม

จะต้องมีมาตรการในการปฏิบัติต่อนักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตและนักโทษที่ต้องโทษจำคุกระยะยาวที่เป็นไปตามมาตรฐานระหว่างประเทศและมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่แต่ละประเทศกำหนด เพื่อสร้างความเท่าเทียมและมีความมีมนุษยธรรมต่อนักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตและนักโทษที่ต้องโทษจำคุกระยะยาว นอกจากนี้จะต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของนักโทษ รวมทั้งให้ความสำคัญต่อมาตรการในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูนักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตและนักโทษที่ต้องโทษจำคุกระยะยาว

๙) การบริหารจัดการนักโทษโดยมีเป้าหมายหลักในการแก้ไขฟื้นฟูนักโทษเป็นรายบุคคล

จะต้องมีมาตรการในการบำบัดฟื้นฟูให้แก่ักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตและนักโทษที่ต้องโทษจำคุกระยะยาวที่มีความเหมาะสมเป็นรายบุคคล โดยจัดมาตรการในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูที่มีความเหมาะสมกับบุคลิกภาพและความต้องการของนักโทษในแต่ละรายเป็นสำคัญ จัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอต่อการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูนักโทษดังกล่าว ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้แก่ผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตในแต่ละราย เช่น การฝึกอาชีพ การจัดการศึกษา และกิจกรรมนันทนาการ การให้นักโทษได้มีโอกาสติดต่อหรือได้รับการเยี่ยมจากครอบครัว เพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูนักโทษ

๑๐) ยกเลิกการใช้มาตรการขังเดี่ยวสำหรับนักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุก
ระยะยาว

จะต้องมีการยกเลิกการใช้มาตรการขังเดี่ยวสำหรับนักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต
หรือนักโทษที่ต้องโทษจำคุกระยะยาว เนื่องจากการดำเนินการที่ผิดหลักมนุษยธรรมในการปฏิบัติ
ต่อผู้กระทำผิด

๑๑) การดำเนินการคัดเลือก ฝึกอบรม และสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
ผู้มีหน้าที่ในการดูแลนักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตและโทษจำคุกระยะยาวอย่างละเอียดรอบคอบ
จะต้องมีการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ มีการฝึกอบรม และสนับสนุนการปฏิบัติให้แก่เจ้าหน้าที่
ที่ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลนักโทษที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตและนักโทษที่ต้องโทษจำคุกระยะยาว เนื่องจาก
นักโทษกลุ่มดังกล่าวเป็นนักโทษที่มีลักษณะพิเศษที่ต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในการ
ควบคุมดูแลอย่างแท้จริง

๑๒) เปิดโอกาสให้มีกลไกในการตรวจสอบจากผู้ตรวจสอบอิสระภายนอกสำหรับนักโทษ
ที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตและนักโทษที่จำคุกระยะยาว

หน่วยงานตรวจสอบอิสระจากภายนอกต้องมีกลไกที่มีประสิทธิภาพต่อการตรวจสอบและ
การเข้าถึงผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกระยะยาวในเรือนจำ รวมทั้งผู้ต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์
ร้ายแรงและผู้ต้องขังที่เป็นอันตราย โดยรัฐควรมีการรับรองและปฏิบัติตามมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้กระทำ
ความผิดที่เป็นการต่อต้านการทรมาน รวมทั้งการทำให้กลไกการตรวจสอบมีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันการละเมิด
สิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขัง

ภาคผนวก ค.

ความเห็นของนักวิชาการเกี่ยวกับการลงโทษประหารชีวิต

๑. ศาสตราจารย์กิตติคุณวิทิต มันทาภรณ์ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอดีตผู้แทนพิเศษและผู้เชี่ยวชาญอิสระด้านสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ สรุปสาระสำคัญได้ว่า โทษประหารชีวิตไม่ได้ป้องกันการเกิดอาชญากรรม กระบวนการยุติธรรมยังมีความผิดพลาดโดยเฉพาะคนจนมักจะถูกประหารชีวิต และรัฐไม่ควรเป็นตัวอย่างของการใช้ความรุนแรง ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี การพิจารณาเกี่ยวกับการลงมติพักใช้โทษประหารชีวิต กระบวนการ UPR ซึ่งประเทศไทยได้รับข้อเสนอว่าจะลดโทษประหารชีวิตให้มากขึ้น การลดกฎหมายที่กำหนดโทษประหารชีวิต การใช้การจำคุกทดแทน การทบทวนกฎหมายที่ยังมีโทษประหารชีวิต เช่น ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายเกี่ยวกับการทุจริต กฎหมายทหาร กฎหมายยาเสพติด และการเผยแพร่สร้างการรับรู้แก่ประชาชนซึ่งสำคัญมาก โดยต้องให้เหตุผลที่ดี รวมถึงการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของ ICCPR^{๓๓๗}

๒. ศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สรุปสาระสำคัญได้ว่า โทษประหารชีวิตสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการยับยั้งหรือข่มขู่ผู้กระทำความผิดและประชาชนทั่วไป และมีผลเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอย่างถาวร แต่โทษประหารชีวิตไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดกลับใจแก้ไขข้อผิดพลาดของตน แม้อาจเป็นโทษที่ได้สัดส่วนกับผลที่ผู้กระทำก่อให้เกิดความเสียหาย การใช้โทษประหารชีวิตจึงไม่อาจตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นเป้าหมายการลงโทษที่ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดและคืนคนดีสู่สังคมได้ หากเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมจะไม่สามารถแก้ไขให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้ การยกเลิกหรือลดความผิดที่มีโทษประหารชีวิตในกฎหมายไทย อาจกำหนดมาตรการอื่นทดแทนการลงโทษประหารชีวิตที่ทำให้ผู้ต้องขังไม่ออกมาสู่สังคมเร็วเกินไป โดยต้องมีกลไกที่เป็นหลักประกันความปลอดภัยให้แก่สังคมเมื่อผู้นั้นออกมาแล้ว มิฉะนั้นการลดความผิดที่มีโทษประหารชีวิตอาจเป็นเหตุให้เกิดความผิดอุกฉกรรจ์มากขึ้น และจะนำไปสู่การเรียกร้องให้นำโทษประหารชีวิตกลับมาใช้อีก^{๓๓๘}

^{๓๓๗} การสัมมนาออนไลน์ เนื่องในวันยุติโทษประหารชีวิตสากล หัวข้อ “โทษประหารชีวิตกับกระบวนการยุติธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน” จัดโดย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และคณะผู้แทนสหภาพยุโรปประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๓๓๘} จาก นิติศาสตรอบตน โทษประหารชีวิต : ความปลอดภัยของสังคมกับสิทธิในชีวิต, โดย ณรงค์ ใจหาญ, ๒๕๖๑. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/c/47840>, เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๖

ภาคผนวก ง.

กฎหมายไทยที่มีโทษประหารชีวิต ได้แก่

๑) ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๐๗ มาตรา ๑๐๘ มาตรา ๑๐๙ มาตรา ๑๑๐ มาตรา ๑๑๑ มาตรา ๑๑๓ มาตรา ๑๑๔ มาตรา ๑๑๕ มาตรา ๑๒๑ มาตรา ๑๒๒ มาตรา ๑๒๔ มาตรา ๑๒๗ มาตรา ๑๒๘ มาตรา ๑๒๙ มาตรา ๑๓๒ มาตรา ๑๓๕/๑ มาตรา ๑๔๘ มาตรา ๑๔๙ มาตรา ๒๐๑ มาตรา ๒๐๒ มาตรา ๒๑๘ มาตรา ๒๒๐ มาตรา ๒๒๒ มาตรา ๒๒๔ มาตรา ๒๓๗ ทวิ มาตรา ๒๓๗ ตรี มาตรา ๒๘๐ มาตรา ๒๘๓ มาตรา ๒๘๕ มาตรา ๒๘๘ มาตรา ๒๘๙ มาตรา ๓๑๒ ทวิ มาตรา ๓๑๓ มาตรา ๓๑๔ มาตรา ๓๓๙ มาตรา ๓๓๙ ทวิ มาตรา ๓๔๐ และมาตรา ๓๔๐ ทวิ

๒) ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑๔๕

๓) ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา ๑๓ มาตรา ๑๔ มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ มาตรา ๑๘ มาตรา ๑๙ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๘ มาตรา ๔๒ มาตรา ๔๓ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๕๒

๔) พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ มาตรา ๑๘ มาตรา ๑๙ มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑

๕) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๑๒ (๒)

๖) พระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. ๒๔๙๐ มาตรา ๗๘

๗) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๕๒/๑ วรรคสาม และมาตรา ๕๓/๑ (๒)

ภาคผนวก จ.

สรุปข้อมูลเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตว่ามีผลต่อการข่มขู่บั่นทอนหรือป้องปรามอาชญากรรมหรือไม่

๑. แหล่งข้อมูลในประเทศ

เรื่อง/ผู้จัดทำ	สรุปสาระสำคัญ
๑. วิทยานิพนธ์ เรื่อง มาตรการทางเลือกทดแทนโทษประหารชีวิต โดย นฤมล ถินทอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปี ๒๕๖๑) ^{๓๙}	กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าโทษประหารชีวิตสามารถป้องกันการกระทำความผิดได้และผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรมเห็นว่าโทษประหารชีวิตมีส่วนในการข่มขู่ให้กระทำความผิด
๒. เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการเข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับฉบับที่สอง ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดย วิชัย ศรีรัตน์ (ปี ๒๕๖๐) ^{๔๐}	พิจารณาข้อมูลการมีผลในการป้องปรามของการใช้โทษประหารชีวิตในไทย ยังไม่อาจสรุปได้ว่าสามารถป้องปรามอาชญากรรมรุนแรงได้
๓. วิทยานิพนธ์ เรื่อง การยกเลิกโทษประหารชีวิต โดย กิตติพงษ์ ศุภพงศกร (ปี ๒๕๕๑) ^{๔๑}	ผลการศึกษาพบว่า การลงโทษประหารชีวิตไม่ได้มีน้ำหนักเพียงพอที่จะเป็นการยับยั้งการกระทำความผิดหากเปรียบเทียบกับ การจำคุกที่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้
๔. การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน เรื่อง “โทษประหารชีวิต ควรหยุดหรือไปต่อ” โดย ศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) (ปี ๒๕๖๑) ^{๔๒}	ประชาชนส่วนใหญ่ระบุว่า บทลงโทษประหารชีวิตจะทำให้กระบวนการยุติธรรมของไทยมีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น เพราะแสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมของไทยมีความเด็ดขาด ทำให้ประชาชนมีความเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีก และจะทำให้คดีอาชญากรรมลดลง

^{๓๙} สืบค้นจาก <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=4605&context=chulaetd>, เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๐} แนวทางการลงโทษประหารชีวิตในสังคมไทย: กรณีศึกษาอาชญากรรมอุกฉกรรจ์ที่สุดตามแนวทางสหประชาชาติ โดย ตูลาการ ขันนันทเกตุ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๘๕, สืบค้นจาก <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=4960&context=chulaetd>, เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๑} วิทยานิพนธ์ เรื่อง มาตรการทางเลือกทดแทนโทษประหารชีวิต โดย นฤมล ถินทอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๓๔, สืบค้นจาก <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=4605&context=chulaetd>, เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๒} “โทษประหารชีวิต ควรหยุดหรือไปต่อ” โดยศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สืบค้นจาก <https://nidapoll.nida.ac.th/data/survey/uploads/FILE-1603253762658.pdf>, เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๖.

เรื่อง/ผู้จัดทำ	สรุปสาระสำคัญ
๕. รายงานการศึกษา เรื่อง โทษประหารชีวิตในประเทศไทย โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ปี ๒๕๕๗)	- กรณีของสหรัฐอเมริกาและแคนาดา มีข้อมูลสำคัญแสดงให้เห็นว่าโทษประหารชีวิตไม่มีผลต่อการยับยั้งอาชญากรรม โดยในปี ค.ศ. ๒๐๐๓ ภายหลังแคนาดายกเลิกการใช้โทษประหารชีวิต มีอัตราการเกิดฆาตกรรมลดลงร้อยละ ๔๔ เมื่อเปรียบเทียบกับปี ค.ศ. ๑๙๗๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการบังคับใช้โทษประหารชีวิต - ข้อมูลของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. ๒๐๐๔ มีอัตราการฆาตกรรมเฉลี่ยในรัฐที่มีโทษประหารอยู่ที่ระดับ ๕.๗๑ ต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐที่ไม่มีโทษประหารชีวิตที่ระดับ ๔.๐๒ ต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน (จากรายงานการศึกษา หน้า ๗๓)

๒. แหล่งข้อมูลต่างประเทศ

เรื่อง/ผู้จัดทำ	สรุปสาระสำคัญ
๑. เรื่อง การป้องปราม โดย ศูนย์ข้อมูลโทษประหารชีวิต ^{๔๓}	การเปรียบเทียบระหว่างเขตที่มีการบังคับใช้โทษประหารชีวิตกับไม่มีโทษประหารชีวิตนั้นไม่เพียงพอเว้นแต่การศึกษาจะควบคุมตัวแปรอื่น ๆ อีกมากมายที่อาจส่งผลต่ออัตราการฆาตกรรม ตัวอย่างเช่น อัตราการว่างงานที่ลดลงมีความสัมพันธ์กับอัตราอาชญากรรมที่ลดลง การมีส่วนร่วมของตำรวจในชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นดูเหมือนจะช่วยลดอาชญากรรมได้ โทษประหารชีวิตมีผลกระทบเพียงเล็กน้อยต่อผู้ที่ก่อเหตุฆาตกรรมด้วยซ้ำ ผลกระทบ

^{๔๓} สืบค้นจาก <https://deathpenaltyinfo.org/about/about-us>, เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๖

ศูนย์ข้อมูลโทษประหารชีวิต หรือ Death Penalty Information Center (DPIC) เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรระดับชาติซึ่งมีพันธกิจเพื่อให้บริการแก่สื่อมวลชน ผู้กำหนดนโยบาย และประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับข้อมูลและการวิเคราะห์ในประเด็นเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตและประชาชนที่ได้รับผลกระทบ นำเสนอข้อมูลที่กว้างขวางและเชื่อถือได้จากแหล่งข้อมูลที่นำเชื่อถือ และนำเสนอข้อมูลและการวิจัยที่ชัดเจน เชื่อถือได้ และทันเวลาเกี่ยวกับประวัติและการประยุกต์ใช้โทษประหารชีวิตในปัจจุบัน

เรื่อง/ผู้จัดทำ	สรุปสาระสำคัญ
	ของโทษประหารชีวิตระบุได้ยากมาก ทั้งนี้ National Academy of Sciences ได้สรุปว่าการศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้พิสูจน์หรือหักล้างผลในการยับยั้งฆาตกรรม
๒. รายงานเรื่อง การป้องปรามและโทษประหารชีวิต โดย National Research Council of National Academies (ปี ค.ศ. ๒๐๑๒). ^{๔๔}	จากการทบทวนงานวิจัยที่มีมากกว่า ๓๐ ปี สรุปว่าการวิจัยจนถึงปัจจุบันเกี่ยวกับผลกระทบของโทษประหารชีวิตต่อการฆาตกรรมไม่ได้ให้ข้อมูลว่าโทษประหารชีวิตลดลง เพิ่มขึ้น หรือไม่มีผลกระทบต่ออัตราการฆาตกรรม มีข้อเสนอแนะว่าไม่ใช้การศึกษาเหล่านี้มาพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับผลกระทบของโทษประหารชีวิตต่อการฆาตกรรม ดังนั้น การกล่าวอ้างว่าการวิจัยแสดงให้เห็นว่าโทษประหารชีวิตลดลงหรือเพิ่มอัตราการฆาตกรรมตามจำนวนที่ระบุหรือไม่มีผลกระทบต่ออัตราการฆาตกรรมไม่ควรจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินเชิงนโยบายเกี่ยวกับโทษประหารชีวิต
๓. อัตราการฆาตกรรม โดยศูนย์ข้อมูลโทษประหารชีวิต (Death Penalty Information Center) ^{๔๕}	จากข้อมูลของ Death Penalty Information Center เกี่ยวกับโทษประหารชีวิตในสหรัฐอเมริกา ระบุว่า ข้อมูลสถิติการฆาตกรรมในระดับรัฐและระดับภูมิภาคไม่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้โทษประหารชีวิตกับอาชญากรรมที่ลดลง ในการพยายามวัดว่าการใช้โทษประหารชีวิตมีผลกระทบต่อระดับของอาชญากรรมรุนแรงหรือไม่ นักวิจัยมักจะใช้อัตราการฆาตกรรมเปรียบเทียบกับการใช้โทษประหารชีวิต ไม่ว่าจะจำนวนการประหารชีวิตหรือโทษประหารชีวิตก็ตาม สิ่งนี้เป็นปัญหาในระดับประเทศ เนื่องจากโทษประหารชีวิตไม่มีในหลายรัฐ และในกรณีที่มีการใช้โทษประหารชีวิต

^{๔๔} “Deterrence and the Death Penalty”, National Academies, 2012, สืบค้นจาก <https://nap.nationalacademies.org/read/13363/chapter/2> และ https://nap.nationalacademies.org/resource/13363/dbasse_080967.pdf, เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๔๕} สืบค้นจาก <https://deathpenaltyinfo.org/facts-and-research/murder-rates>, เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

เรื่อง/ผู้จัดทำ	สรุปสาระสำคัญ
	การประหารชีวิตจะเกิดขึ้นเพียงเปอร์เซ็นต์เล็กน้อยของการฆาตกรรมที่เกิดขึ้น แม้จะเปรียบเทียบรัฐต่าง ๆ ก็เป็นการยากที่จะแยกแยะได้ว่าการใช้โทษประหารชีวิตซึ่งค่อนข้างเกิดขึ้นไม่บ่อยนักเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในอาชญากรรมหรือไม่ หรือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากสาเหตุอื่น เช่น อัตราการจ้างงาน คุณภาพการศึกษา หรือตัวแปรเฉพาะอื่น ๆ อีกจำนวนมาก
๔. เรื่อง การประหารชีวิตทำให้อัตราการฆาตกรรมน้อยลงหรือไม่: มุมมองของนักอาชญาวิทยาชั้นนำ โดย Michael L. Radelet & Traci L. Lacoock (ปี ค.ศ. ๒๐๐๙) ^{๔๖}	จากการสำรวจความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักอาชญาวิทยาชั้นนำ พบว่า ร้อยละ ๘๘.๒ ของนักอาชญาวิทยาไม่เชื่อว่าโทษประหารชีวิตจะมีผลป้องปรามการฆาตกรรมหรือทำให้การฆาตกรรมลดลงได้ มีเพียงร้อยละ ๙.๒ ของผู้เชี่ยวชาญเชื่อว่าโทษประหารชีวิตจะช่วยลดจำนวนการฆาตกรรมอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ไม่เชื่อเช่นนั้น และร้อยละ ๘๙.๖ ของผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วยว่าการประหารชีวิตจะมีผลป้องปรามผู้อื่นจากการฆาตกรรม มีนักอาชญาวิทยาชั้นนำของสหรัฐอเมริกาเพียงเล็กน้อยที่เชื่อว่าการข่มขู่หรือการใช้โทษประหารชีวิตสามารถลดอัตราการฆาตกรรมได้มากกว่าการจำคุกระยะยาว ดังนั้นกล่าวโดยสรุปว่า นักอาชญาวิทยาเห็นพ้องกันว่าโทษประหารชีวิตไม่ได้เพิ่มผลในการป้องปรามอย่างมีนัยสำคัญใด ๆ มากกว่าการจำคุกระยะยาว

^{๔๖} Michael L. Radelet, Traci L. Lacoock, Do Executions Lower Homicide Rates: The Views of Leading Criminologists', 99 J. Crim. L. & Criminology 489 (2008-2009), สืบค้นจาก <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=7323&context=jclc>, เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.